

AZ ÉRMELLÉKI TELEPÜLÉS SOKAT KÖSZÖNHET AZ ARISZTOKRATA CSALÁD LESZÁRMAZOTTJÁNAK

A Nagykágyára hazatérő gróf

FOTÓK: SÜTŐ ÉVA

A Bihar megyei Nagykágya mellett elhaladó országútról az átutazó csak egy sivár falut sejt. De a látszat csal, mert az Árpád-kori településen a helyhez kötődő arisztokrata család sarjának, Pongrácz Vilmosnak köszönhetően sok minden újjáéled. A gróf vendégeként kerestük fel a falut.

→SÜTŐ ÉVA

Tavaszi időben a nehéz bodzaillat és akácvirágzón mögött rejtőző kis Ér-parti falucska, Nagykágya csendes és békésen éli hétköznapjait. Ami decemberben látszik az országútról, nem a valóság. Nem kihalt, sivár és kietlen település, még akkor sem, ha a bihari dombok mögött meghúzódó faluba nem ér el a világ forgataga. A farkastörvények itt kevésbé érvényesülnek, a nagyvárza messzire elkerüli.

A Pongrácz családra szállt uradalom

A falu nevét először 1278-ban említik a krónikák Kagaként. Tátrak, kunok és egyéb dézsmák terhe ellenére is fennmaradt, lakossága közben hol nőtt, hol apadt. Manapság 900 főre tehető. Kis- és Nagykágya, valamint Kóly részekből álló Árpád-kori település 1920 után egyesült Kágya néven. Az 1820-as évekig több gazda birtokolta, de mintegy kétszáz évvel ezelőtt Nagylónyai és Vásárosnaményi Lónyay József császári és királyi kamarás építtetett ide földszintes kastélyt családja gyönyörűségére. Leányágon öröklődve az uradalom a Pongrácz grófok birtokába került.

Pongrácz Ödön katonai pályafutását 1829-ben kezdte, majd századosként 1844-ben áthelyezését kérte a magyar nemesi testőrséghez. 1853-ban vonult vissza ezredesként. Ideje nagy részét a nagykágyai birtok felvirágztatásának szentelte. Állattenyésztéssel, szőlészettel és borászattal is foglalkozott. Halála után fia, Pongrácz Vilmos császári és királyi kamarás, tartalékos honvédhuszárhadnagy

Ahol az arisztokrata ősök örök álmukat alusszák

örökölte a birtokot, aki 1895-ben hozzájárult a kastély bővítéséhez is – írja Sóki Béla Az Érmellék 100 híressége című könyvében. Pongrácz Vilmos emeletet is épített a kastélyra, köréje pedig angolkeret alakíttatott ki. A Pongráczok 1944-ig birtokolták az ingatlant, amelyet

→**November táján a falu dimbes-dombos oldalain már barnállik az őszi szántás. A frissen szántott föld illata szinte fojtja a tüdőt. Tavasszal egyszerre nyílik itt a grófi birtokon a gesztenyevirág, az aljban a bodza- és az akáctenger.**

a román állam elvett és szociális intézményként működtetett. A család szinte negyedszázados perben igyekezett apránként visszaszerezni törvény szerinti jussát. A kastélypark végében található a Pongráczok díszes sírkápolnája, amelynek építését 1891-ben fej-

ték be, és amely római katolikus templomként is szolgál mind a mai napig a család jóvoltából.

Kis- és Nagykágya messze földön hírnevet szerzett borairól, ugyanis a lakosság fő foglalkozása a szőlőtermesztés volt. A 19. század végén és a múlt század elején Nagy Gábor jóvoltából Nagykágyán jött létre az Érmellék első szőlőoltványtelepe. Kóly híres cseresznyetermő vidék volt. A település fénykorában a gazdálkodás mintegy négyszáz embert foglalkoztatott.

Ahol átfut a világ

Székelyhídról közelítve a település felé – amely közigazgatásilag ötödmagával a kisvároshoz tartozik – alig teszünk meg két-három kilométert. Mondhatnánk, egy bakugrásnyira vannak egymástól. Az elmúlt évtizedekben többször tettek kísérletet a másik beosztott kisfaluvá, Csokallyal, hogy különálló községet alkossanak. A mintegy kétezer lélekszám meg is felelt volna a követelményeknek, de végül a próbálkozás annyiba maradt.

A falu mellett áthaladó Nagyváradi-Szatmárnémeti műúton utánfutós traktor ácsorog. A falusiak körbeállják, tele zsákokat adnak-vesznek, látszólag mindenki elégedett. Ha kenyér van, akkor minden van – szól valaki a helybeliek közül, majd békésen indulnak vissza a késő őszi akácok mögé egy-egy szekérenyit istenáldással vagy jó vásárfiával.

Ilyenkor a falu dimbes-dombos oldalain már barnállik az őszi szántás. A frissen szántott föld illata szinte fojtja a tüdőt. Tavasszal egyszerre nyílik itt a grófi birtokon a gesztenyevirág, az aljban a bodza- és az akáctenger. Az ember azt hihetné, valami mesebeli tájba pottyant, ha vissza nem rángatná a valóságba az

Ér medrében torlaszokat képző pillepalackok halma.

Egy ideig kísérőim is akadnak. Mint mondják, három rendszert is túléltek már, hisz a múlt század első harmadában születtek. A kommunistákat is maguk mögött hagyták, de a mostani rendszert még nem „tudták beazonosítani”. Tán valamennyi közül ez a legádázabb. „Nekünk, kágyaiaknak egyik sem jelentett nagy változást.

Az arisztokrata Pongrácz Vilmos, Nagykágya grófi mentora

Mi mindig a földből éltünk, az legálabb biztos volt. Igaz, a vetés mindig ki volt téve az Úr haragjának, de hagyott is annyit, hogy a kágyai parasztember éhen ne vesszen. Ha nem, akkor adott az urasági magtár vagy a zsidó. A hitel a kilencszázas évek eleji időkben is működött. Tetszik tudni – mondja az egyik idős bácsika –, itt zsellérek, cselédek, napszámosok laktak mindig. Nekünk mindig csak annyi jutott, amennyi elég volt az élethez. Igaz, nem is kellett több” – magyarázzák szinte egymásba fűzve a szót.

Ami már történelem

Az igazi történelem ott van fenn a kápolnában – mutat fel a dombra

egy idős férfi. Ott vannak eltemetve a Pongráczok. Egyenes ágú leszármazottjuk, a méltóságos gróf úr hazatért: még ha csak jelképesen is, de sokat tartózkodik itthon.

„Fent Kólyon is történelem van. Tessék felmenni, megnézni. Szép a mi református templomunk is. Az is dombon van. Az Érmelléken az istenházát szinte mindenhol dombra építették. Tán azért, hogy a szegény emberek annyival is közelebb jussanak Istenhez. Takaros házak, takaros porták vannak a templomutcán...” – magyarázza idős útítársam.

A templomdombról jövet kerülünk a kastély felé pár száz métert. A régi kert évszázados fái még állnak, mögöttük elősejlik a Pongráczok pompás úri laka. Az út jobboldalán az egykori általános, baloldalt pedig a mezőgazdasági szakközépiskola áll. A grófi kastély és környéke külön világ. Túl nagy az ellentét, de valahogy mégis kiegészítik egymást. Az uradalom munkásainak, cselédeknek, napszámosainak leszármazottjai most is ugyanannak a földnek a bűzjátát hordják a vállukon, mint régen. Ez a világ rendje, nyugodnak bele a vitathatatlanba.

Látogatóban Pongrácz Vilmos grófnál

Többször egyeztetettünk a kastély Budapestén élő tulajdonosával, amíg sikerült összehozni egy találkozót a kágyai birtokon. Itt nem a Jókai-féle magyar nábob élete köszön vissza, hanem a magyar arisztokrácia felelősségteljes munkája, azaz a másik végét.

→Akinek saját kápolnája van

A legőszintébb szavakat az ősei nyughelye fölötti kápolnában hallottam Pongrácz Vilmostól. A kegyhelyen megmutatta a Szent Pongrácz István jezsuita szerzetesről és vértanúról készült képet is. Pongrácz István az erdélyi Alvincen született. 1618-ban a helyőrség magyar katonáinak lelkeseként került Kassára, hogy segítse a város rekatolizációját. 1619-ben Kőrösi Márkkal és Grodecz Menyhérttel együtt őt is megkínózták, majd megölték, miután nem adta fel hitét. II. János Pál pápa avatta szentté mindhármukat 1995-ben Kassán. A gróf szerint azért éri magát leginkább gazdagnak, mert van egy saját kápolnája, amelynek bármikor meghúzhatja a harangját. Csak úgy, a maga kedvére. A kágyaiak a harangszóbból tudják, hogy a gróf hazatért.